

Майстер-клас як форма навчання вчителів

Майстер-клас – одна з форм ефективного професійного навчання педагогів. Так, наприклад, М.М.Поташник характеризує Майстер-клас як яскраво виражену форму навчання у майстра. Тобто Майстер передає слухачам (учням) досвід, майстерність, безпосередньо – мистецтво навчання, частіше за все – шляхом прямого та коментованого показу прийомів роботи.

У тлумачному словнику С.І.Ожегова можна знайти декілька значень слова «майстер»:

- ✓ кваліфікований робітник у будь-якій виробничій сфері;
- ✓ керівник будь-якого виробничого підрозділу в окремій спеціальній галузі;
- ✓ людина, яка вміє добре, вправно що-небудь робити;
- ✓ спеціаліст, який досягнув високого мистецтва у своїй справі.

До професії педагога найбільш наближені два останні визначення. Тобто С.І.Ожегов, фактично, трактує майстерність як високе мистецтво в будь-якій галузі.

Різні педагоги в різний час по-різному намагались дати означення педагогічній майстерності. О.Дистервег, наприклад, вважав, що педагог – майстер, і тільки він має «...розвинуті пізнавальні здібності, ідеальні знання навчального матеріалу, як з боку змісту, так і форми, як його сутності, так і методу викладання». А.С. Макаренко відмічав, що суть педагогічної майстерності виявляється в знаннях і вміннях. В сучасній педагогічній літературі в характеристику поняття «педагогічна майстерність» включають наступні компоненти:

- психологічна та етико-педагогічна ерудиція;
- професійні здібності;
- педагогічна техніка;
- певні конкретні якості особистості, необхідні для здійснення професійної фахової діяльності.

На сучасному етапі розвитку освіти актуальним стає виявлення, узагальнення та поширення інноваційного педагогічного досвіду. Однією з ефективних форм поширення власного педагогічного досвіду є така сучасна форма методичної роботи як майстер-клас.

В першу чергу, майстер-клас – це відкрита педагогічна система, яка дозволяє демонструвати нові можливості педагогіки розвитку та свободи, показує способи подолання консерватизму та рутини.

Майстер-клас –це особливий жанр узагальнення та поширення педагогічного досвіду, який представляє собою фундаментально розроблений оригінальний метод або авторську методіку, що спирається на свої принципи та має певну структуру. З цієї точки зору майстер-клас відрізняється від інших форм трансляції досвіду тим, що у процесі його проведення відбувається безпосереднє обговорення запропонованого методичного

продукту та пошук творчого рішення педагогічної проблеми як з боку учасників майстер-класу, так і з боку Майстра.

Вказана форма методичної роботи є ефективним прийомом передавання досвіду навчання і виховання, оскільки основним елементом є демонстрація оригінальних методів засвоєння певного змісту за умови активної ролі всіх учасників заняття.

Отже, майстер-клас – це форма заняття, в якій сконцентровані такі характеристики:

- виклик традиційній педагогіці;
- особистість вчителя з новим мисленням;
- не повідомлення нових знань, а спосіб їх самостійної побудови за допомогою всіх учасників заняття;
- плюралізм думок та висловлювань.

На підставі вищесказаного можна виділити головні особливості майстер-класу, а саме:

1. новий підхід до філософії навчання, що руйнує усталені стереотипи;
2. метод самостійної роботи в малих групах, що дозволяє проводити обмін думками;
3. створення умов для включення всіх учасників в активну діяльність;
4. постановка проблемної задачі та розв'язання її через програвання різних ситуацій;
5. прийоми, що розкривають творчий потенціал як Майстра, так і учасників майстер-класу;
6. форми, методи, технології роботи повинні пропонуватись, а не нав'язуватись учасникам;
7. процес пізнання набагато важливіший, цінніший, ніж саме пізнання;
8. форма взаємодії – співробітництво, співтворчість, спільний пошук.

В сучасних умовах педагог-майстер – це педагог, який має дослідницькі навички та вміння, знає особливості експериментальної роботи, вміє аналізувати інноваційні педагогічні технології, відбирати інформацію за змістом та застосовувати її на практиці, вміє прогнозувати результати своєї діяльності, розробляти методичні рекомендації.

Фундамент (основа) педагогічної майстерності містить такі основні складові: особистість педагога, знання та педагогічний досвід. Учитель вчиться все життя, він знаходиться у постійному розвитку і все трудове життя є дослідником. Майстерність, як правило, пов'язують з великим досвідом. Першим же кроком до педагогічної майстерності є творчість. Хоча педагогічна професія має масовий характер, більшість вчителів – це творчі особистості, що прагнуть майстерності. У майстерності педагога можна виділити чотири відносно самостійні елементи:

- майстерність організатора колективної та індивідуальної діяльності дітей;
- майстерність переконувати;

➤ майстерність передавання знань та формування досвіду діяльності;

➤ майстерність володіння педагогічною технікою.

Педагогічна техніка – це сукупність навичок, які необхідні для ефективного застосування системи методів педагогічного впливу на окремих учнів і колектив в цілому: вміння вибрати правильний стиль і тон у спілкуванні, вміння керувати увагою, відчуття такту, навички управління тощо. Тому педагогічна техніка займає особливе місце у структурі майстерності вчителя.

Рівень педагогічної майстерності можна визначити, орієнтуючись на наступні критерії:

- ✓ стимулювання і мотивація особистості учня у процесі навчання;
- ✓ організація навчальної діяльності учнів;
- ✓ володіння змістом і дидактичною організацією освіти;
- ✓ організація та здійснення професійно-педагогічної діяльності у процесі навчання;
- ✓ структурно-композиційна побудова уроку (заняття, факультативу тощо).

Таким чином, можна розглядати **майстерність вчителя як синтез особистісно-ділових якостей та властивостей особистості, що визначає високу ефективність педагогічного процесу**. Учителю-майстру важливо вміти ефективно представляти свій досвід, транслювати його як можна більшій кількості колег, розвиваючись при цьому професійно. Однією з форм трансляції педагогічного досвіду є «Майстер-клас».

Майстер-клас – це разова форма роботи, яка об'єднує невеликі групи вчителів. Учитель-Майстер представляє власну систему роботи, що передбачає:

- комплекс методичних прийомів, педагогічних дій, які притаманні саме цьому педагогу;
- оригінальні дії вчителя пов'язані між собою і забезпечують ефективне розв'язання навчально-виховних задач.

Ознаками системи роботи вчителя є:

- ✓ цілісність, оптимальність у визначенні місця і часу застосування кожного методичного прийому;
- ✓ різнобічність впливу на учнів з одночасною зосередженістю на розвитку провідних якостей особистості;
- ✓ оригінальність методики.

Майстер-клас як форма навчання дозволяє створити три типи умов, а саме:

- забезпечується формування мотивації і пізнавальної потреби у конкретній діяльності;
- стимулюється пізнавальний інтерес, відпрацьовуються умови планування, самоорганізації та самоконтролю педагогічної діяльності;
- здійснюється індивідуальний підхід по відношенню до кожного учасника майстер-класу, відслідковуються позитивні результати навчально-пізнавальної діяльності кожного вчителя.

Майстер-клас як педагогічна технологія трансляції педагогічного досвіду повинен демонструвати конкретний методичний прийом або метод, методику викладання, технологію навчання та виховання. Він повинен складатись із завдань, які спрямовують діяльність учасників для розв'язання поставленої педагогічної проблеми, але всередині кожного завдання учасники абсолютно вільні: їм необхідно здійснити вибір шляху дослідження, вибір засобів для досягнення мети, вибір темпу роботи.

За такого підходу майстер-клас містить в собі наступні взаємопов'язані блоки:

1. мета наукової ідеї,
2. послідовні дії вчителя та учня,
3. критерії оцінювання,
4. якісно новий результат.

Мета майстер-класу – створити умови для професійного самовдосконалення учителя, за умови якого формується досвід підготовки до проектування адаптивного освітнього середовища учня, формується індивідуальний стиль творчої педагогічної діяльності у процесі дослідно-експериментальної роботи. Основними науково обґрунтованими підходами є: діяльнісний, особистісно-орієнтований, дослідницький, рефлексивний.

Послідовність дій педагога полягає у створенні алгоритму вивчення авторської системи роботи вчителя-Майстра.

Критеріями оцінювання є наявність нового рівня індивідуального стилю творчої педагогічної діяльності: імітаційного, конструктивного, творчого тощо.

Якісно новий результат – це вміння моделювати урок в режимі технології, за якою ефективно працює майстер.

У формі майстер-класу можна продемонструвати:

- програму, навчально-тематичний комплекс;
- окремі форми роботи, які використовує в своїй діяльності педагог;
- методи роботи;
- інноваційні моменти діяльності.

Структура проведення майстер-класу

1. Презентація педагогічного досвіду педагога-майстра

- Обґрунтування основних ідей педагогічної технології, застосованої вчителем.
- Характеристика творчої лабораторії педагога-майстра: опис досягнень у роботі, джерел, за якими педагог здобував свої напрацювання, досвід.
- Визначення проблем і перспектив у роботі педагога-майстра.
- Опис системи уроків (занять) в режимі ефективної педагогічної технології, представленої вчителем.

2. Представлення уроку (заняття), системи уроків (занять)

- Розповідь педагога про проект уроку (заняття).

- Визначення основних прийомів і методів роботи, що будуть демонструватись.
- Коротка характеристика результативності технології, що розробляється та використовується.
- Питання педагогу з приводу наведеного проекту.

3. Урок (заняття) або імітаційна гра із слухачами з демонстрацією прийомів ефективної роботи з учнями.

4. Моделювання

- Самостійна робота слухачів з розробки власної моделі уроку (заняття) у режимі педагогічної технології, що демонструється. Майстер при цьому виконує роль консультанта, організовує самостійну діяльність слухачів та керує нею.
- Обговорення авторських моделей уроку із слухачами.

5. Рефлексія

- Дискусія за результатами спільної діяльності Майстра і слухачів.
- Заключне слово педагога-майстра, відповідь на всі зауваження та пропозиції.

Мета проведення конкретного уроку (заняття) визначається Майстром в залежності від того, що він буде демонструвати. При цьому можливі варіанти:

- показ програми діяльності на уроках, факультативного курсу, гурткового заняття тощо;
- показ окремих форм роботи, які педагог використовує в своїй діяльності;
- показ окремих методів роботи (проведення різних форм контролю знань і умінь, проведення уроків узагальнення та систематизації знань, використання власних структурно-логічних схем, використання між предметного матеріалу тощо);
- показ інноваційних моментів діяльності (використання синканів, блок-схем, кластерів, перехрещених ланцюжків тощо).

Форми проведення уроку можуть бути як традиційними (лекція, практичне заняття, практикум з розв'язування задач, контрольна робота тощо), так і «нетрадиційними» (різноманітні ігрові технології, уроки-пошуки, уроки-дослідження тощо).

Результатом Майстер-класу є модель уроку (заняття), яку розробив учитель-слухач під керівництвом педагога-майстра з метою застосування цієї моделі у практиці власної діяльності.

Проведення майстер-класу – це показник зрілості вчителя, демонстрація високого рівня його професійної майстерності.

Позиція майстра

Під час підготовки та проведення майстер-класу важливо правильно визначити власну позицію Майстра. Позиція Майстра – це, перш за все, позиція консультанта та порадики, який допомагає організувати навчальну роботу, осмислити способи діяльності.

Проводячи майстер-клас, Майстер ніколи не прагне просто передати знання. Він намагається задіяти учасників у процес, зробити їх активними, розкрити в них те, що не завжди відомо їм самим, зрозуміти та усунути те, що заважає їм у саморозвитку. Всі завдання Майстра та його дії спрямовані на те, щоб підключити уяву учасників, створити таку атмосферу, щоб вони виявили себе як творці.

Майстер створює атмосферу відкритості, доброзичливості, співтворчості у спілкуванні. Він працює разом з усіма, він рівний з учасником майстер-класу у пошуку знань і способів діяльності.

Майстер намагається уникнути офіційного оцінювання роботи учасників майстер-класу, але через соціалізацію, афішування робіт дає можливість для самооцінки педагога. У взаєминах з колегами Майстер повинен застосовувати певний стиль, виявляючи свої особистісні якості: комунікативність, загальнокультурний розвиток, інтелігентність, погляди, переконання, світогляд, характер, волю, темперамент тощо.

Авторські технології, які представляються у формі майстер-класу, не мають властивостей фотографічної відтворюваності; однак кожна з них має ідейний заряд, має велику кількість відтворюваних деталей, прийомів, елементів вчительської майстерності. Це особистісно-процесуальна, ефективна інфраструктура авторської технології дуже важко фіксується на папері, але вона передається шляхом прикладу, відтворюваності через:

- мову і голос (тон, сила, виразність, дикція, інтонація, техніка мовлення);
- міміку та жест, управління емоціями, відтворення емоційного стану на обличчі; пантоміміку (осанка, вміння стояти, сидіти, спостерігати за поведінкою учасників);
- вміння зосередитись на предметі розмови, володіння мнемотехнікою, аутогенним тренуванням, відсутністю скованості;
- мистецтво спілкування: психологічна вибірковість, здатність до педагогічної уважності;
- педагогічну імпровізацію: вміння працювати за планом «у голові», а не на папері, залучати власний досвід, керувати незапланованими ситуаціями;
- психологічну пильність, вміння вирахувати в групі геніїв та підтримати тих, хто не встигає;
- комунікативну культуру, вміння вести діалог, дискусію;
- відчуття часу.

Критерії якості підготовки та проведення майстер-класу

1. **Презентативність.** Подання інноваційної ідеї, рівень її представлення, культура презентації ідеї, популярність ідеї у педагогіці, методиці та практиці освіти.

2. **Ексклюзивність.** Яскраво виражена індивідуальність; вибір, повнота і оригінальність розв'язання інноваційних ідей.
3. **Прогресивність.** Актуальність і науковість змісту та прийомів навчання, наявність нових ідей, які виходять за межі стандарту і відповідають тенденціям сучасної освіти та методики навчання предмету; здатність не тільки до методичного, але й наукового узагальнення досвіду.
4. **Мотивованість.** Наявність прийомів і умов мотивації, включення кожного в активну творчу діяльність із створення нового продукту педагогічної діяльності на занятті.
5. **Оптимальність.** Достатність засобів, що використовуються на занятті, їх поєднання, зв'язок з метою та результатом (проміжним та кінцевим).
6. **Ефективність.** Результативність для кожного учасника майстер-класу: який ефект розвитку? Що це дає конкретно учасникам? Вміння адекватно проаналізувати результати своєї діяльності.
7. **Технологічність.** Чіткий алгоритм заняття, наявність оригінальних прийомів актуалізації, проб лематизації, пошуку та відкриття, самоаналізу та самокорекції.
8. **Артистизм.** Піднесений стиль, педагогічна харизма, здатність до імпровізації, дія на аудиторію, ступінь готовності до поширення та популяризації свого досвіду.
9. **Загальна культура.** Ерудованість, нестандартність мислення, стиль спілкування, культура інтерпретації свого досвіду.

Література

1. Галицких Е. Заманчивей всего и бескорыстнее на свете: педагогическая мастерская для педагогов и школьников, посвященная игре//Воспитание школьников. – 2003. – № 2. – с. 31-33.
2. Гузова Л.П. Развитие профессиональной культуры учителя – фактор успешной работы// Методист. – 2005. - № 2. – с.34-37.
3. Загвязинский В.И. Теория обучения: современная интерпретация// Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – М.: 2006.
4. Русских Г.А. Мастер-класс – технология подготовки учителя к творческой профессиональной деятельности// Методист. – 2002. - № 1.- с.38-40.
5. Русских Г.А. Педагогическая мастерская как средство подготовки учителя к проектированию адаптивной образовательной среды ученика// Методист. – 2003. - № 2. – с. 25-28.
6. Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с.
7. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.
8. Творческая школа «Мастер-класс»/ Е.Долинина, Р.Рахмани и др.// Учитель. – 2003. - № 5. – с.44-74.

9. А.В.Хуторской. Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному? – Пособие для учителя. – М.: 2005.